

EUCPN-i töövahendite seeria

Nr 16

Uimastitega seotud kuritegude ennetamine

Tõhusate käitumismuutuste saavutamine

Lühikokkuvõte

2019. aasta teisel poolel keskendus Euroopa kriminaalpreventsiooni võrgustiku (EUCPN) eesistujariik Soome uimastitega seotud kuritegevuse ja noorte seas uimastitarvitamisest põhjustatud kahjustuste ennetamisele ning nõudis tõenduspõhiseid lähenemisviise. Käesolev töövahendite komplekt on sellele üleskutsele otsene vastus. Rõhutades vajadust teada, millega on tegemist, ja tegutseda vastavalt sellele, toetame antud valdkonnas töötavaid praktiseerijaid.

Uimastitega seotud kuritegevus on keeruline nähtus. Teadusuuringud näitavad, et ainete kuritarvitamise ja kuritegevuse vaheline suhe ei ole kõigil aoks sama ja muutub aja jooksul. Töötades selle väga dünaamilise ja keerulise suhtega, on hädavajalik **teada, millega on tegemist**. Kahjuks on selle nähtuse sageli politiseeritud olemuse tõttu toimunud „tegemine ilma teadmata” ja see on toonud kaasa kõikvõimalike tegevuste ohtra leviku. Eesmärgid on alati kiiduväärsed, kuid see võib viia nappide ressursside valesti suunamisele või valesti kasutamiseni või mis veelgi hullem: probleemi suurendamiseni.

Ainete kuritarvitamine ja kuritegevus on seotud, kuid see suhe on teie sihtrühmast sõltuvalt erinev. See nõuab kohandatud lähenemisviise, mis on häälestatud nende vajadustele, kellega te töötate. Kui teie sihtgrupp ei näita veel mingeid problemaatilise käitumise märke, siis võite tegeleda mõningate levinud teguritega, mis tõukavad tagant nii uimastite kasutamist kui ka

kuritegevust. Nende riskitegurite näideteks on koolis mitte hakkamasaamine ja probleemid perekonnas. Kui teie sihtrühm saab ainete kuritarvitamise tõttu kahju ja sooritab kuritegusid, et näiteks seda käitumist toita, siis peab teie lähenemisviis muutuma.

Seda keerukust suurendab kuritegevuse ja uimastikasutuse dünaamilisus. Kõik uimastikasutajad ei jõua narkoprobleemideni ja sotsiaalsete kahjudeni. Sama kehtib ka kriminaalkarjääri kohta. Hoolimata sellest, et noorukiea jooksul on paljud süütegusid toime pannud, on enamik neist sellest käitumisest „välja kasvanud”. Teadmine, mis neid arenguid mõjutab ja kuidas nad üksteist mõjutavad, võimaldab teil sellesse protsessi sekkuda.

Sihtrühma vajaduste hindamine on seega väga oluline samm. Kuldreegel: mida granulaarsem on teie arusaamine, seda paremini informeeritud ja sihipärasem saab olla teie töö ning seda tõhusam te tõenäoliselt olete. Teie tegevust võivad toetada riiklikud ja rahvusvahelised andmed, kuid ka kohalikud andmed on probleemi mõistmiseks üliolulised. Arvestage kindlasti mitme vaatenurgaga. Näiteks ainult politseiandmetele tuginemine vähendab teie arusaamist probleemist ja suunab teid reageerima viisil, mis ei pruugi kajastada kogu kogukonnas. Pidage meeles ka oma sihtrühma arengustaadiumi. Kümneaastased ei ole samasugused nagu kuueteistaastased ja see, mis nende käitumist ajendab, ilmselgelt muutub. Kaaslaste surve on selle hilisema vanuserühma jaoks olulisem.

Jätkates meie argumendiga – erinevad probleemid vajavad erinevaid lähenemisviise –, pakume valikute menüüd. Pole olemas ühtegi valmislahendust uimastitega seotud kuritegude ennetamiseks. Kui olete probleemist põhjalikult aru saanud, peaksite **vastavalt tegutsema**. Kindlakstehtud vajaduste ja probleemide sidumine õige sekkumisega aitab teil oma eesmärgini jõuda. Kui teie eesmärgiks on **ennetada problemaatilist käitumist noorte seas**, siis mitmed lähenemised on näidanud oma efektiivsust. Näiteks pereprotsesside mõjutamine positiivsel viisil võib edendada tervislikku ja ohutut käitumist kohe ja ka hilisemates eluetappides. Mitmeid selliseid tõhusaid lähenemisviise leiate Xchange ennetuse registrist,ⁱ tõenduspõhiste ennetustegevuste veebipõhisest andmebaasist.

Paljud selle valdkonna tegevused keskenduvad teabe andmisele problemaatilise käitumise riskide kohta. Eeldatakse, et noorukid teevad õige valiku, kui nad on informeeritud oma käitumise potentsiaalselt kahjulikest ja ohtlikest tagajärgedest. Kuigi sellel oletusel on kindlasti oma tõepõhi, ei ole teadusuuringud tuvastanud, et teadmiste puudumine oleks riskitegur. Kuna need lähenemisviisid ei ole tegelikult suunatud asjakohasele tegurile, ei täida

need ka oma eesmärgi. Mõelge ise: te teate, et kiirtoidu söömine on ebatervislik, aga teete seda ikkagi.

Veelgi häirivam on asjaolu, et need lähenemisviisid võivad probleemi halvendada. Mõned noorukid võivad tunda kaaslaste survet käituda viisil, mida te püüate takistada, kuna ühine arusaam eeldab sageli, et „kõik teevad nii”. Lisaks võivad noored nimme otsustada seda riski võtta, olles täielikult teadlikud selle tagajärgedest.

Hirnutamistaktika kasutamine ei lahenda seda probleemi, pigem vastupidi. Ilustamata piltide või rollimängude kasutamine, mis on loodud selleks, et šokeerida inimesi õigesti käituma, ei ole osutunud tõhusaks ja nende kasutuse võib vaidlustada juba ainuüksi eetiliste probleemide põhjal. Kurikuulus näide sellest lähenemisviisist on programm „*Scared Straight*”, („Korralikuks ehmatatud”), mis hõlmab haavatavaid noorukeid, kes külastavad täiskasvanute vanglaid. Programmi arutluskäik on see, et oma silmaga nähtu peletab noorukeid edaspidisest õigusrikkumisest eemale. Seda mõtteviisi järgitakse EL-is kahjuks endiselt, hoolimata rangetest hindamistest, mis näitavad, et sellised lähenemisviisid põhjustavad rohkem kahju kui mitte midagi tegemine.

Kui teie sihtrühm juba kannatab kahju ainete kuritarvitamisest ja uimastitega seotud kuritegevusest, siis võib olla vaja muid lähenemisviise kui traditsiooniline ennetus. **Kahjude vähendamine** on üks neist ja selle eesmärk on vähendada kahjulikke mõjusid, mis kasutajatele võivad tekkida. Lisaks kasulikkusele uimastikasutajate tervise säästmisel võivad kahjude vähendamise programmid aidata ka vähendada uimastitega seotud kuritegusid ja/või ebakindlust naabruskonnas. Näiteks uimastitarbimise ruumid võivad vähendada kahju kogukonna tasandil, sest uimastitest maha jäänud süstlad ja muu selline praht ning avalikkuse häirimine vähenevad.

Retsidivismi ennetamine on veel üks lähenemine, mis on suunatud inimestele, kes kogevad uimastitarbimisega seotud kahju ja on selle tõttu toime pannud kuritegusid. Eesmärgiks on siin korduvate õigusrikkumiste vältimine ja/või inimeste ravimine. Tõhus näide sellest on terapeutilised kogukonnad. Vanglates on tõestatud, et see lähenemisviis vähendab uuesti vanglasse sattumist, kuritegude toimepanemist ja nende kordumist.

Loomulikult ei ole kõigil probleemidel tõestatud lahendust. Tõendite puudumisel tuleks kasutada ettevaatlikku lähenemist. Minimaalselt peaks teie lähenemine põhinema teoorial. Kuid põhimõtteliselt tuleks hinnata **kõiki teie tegevusi**, olenemata nende varasemast mõjust.

See, mis peab muutuma, on käitumine. Teadlikkuse tõstmise tegevused, kui neid hinnatakse, keskenduvad sageli teadmussiirdele: „Kas te mäletate sõnumit?” See on alles esimene samm. Tegelik küsimus on, kas teie sihtrühm muutis teie sekkumise tõttu oma käitumist või mitte.

ⁱ http://www.emcdda.europa.eu/best-practice/xchange_en